

OCCUPATIONAL THERAPY ASSESSMENT AND INTERVENTION TO IMPROVE PLAY PARTICIPATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES ⁷

Assoc. Prof. Petya Mincheva, PhD OT

Department of Public Health,

University of Ruse, Bulgaria

Phone: +359886439086

E-mail: pmincheva@uni-ruse.bg

Abstract: Play has essential role in occupational therapy working in pediatric area. In order to improve participation in play of children with disabilities, the first step is comprehensive and specific assessment. Once the problems are determined reasonably, occupational therapy approaches are planned and performed individually or in group settings with the children. Important member in the process are parents, siblings, friends and peers. Occupational therapists work also very much on the influence of the environment where play takes places. The paper presents the most used methods and tools for play assessments and intervention.

Keywords: Play, Occupational therapy, Assessment.

JEL Codes: I10, I12

ВЪВЕДЕНИЕ

Играта е основна дейност в детството и има незаменимо значение за детското развитие. В ерготерапията тя се използва за работа с деца с увреждания и в неравностойно положение с фокус върху участието в игри и използването им като терапевтично средство. Като основни характеристики на играта се посочват, че тя е вътрешно мотивирана, свободно избрана и самоконтролирана, (Skard and Bundy, 2008).

Деца с увреждания имат затруднения от различен характер по отношение на това могат ли и как играят. Ерготерапевтите не работят изцяло върху цели свързани с играта, както се вижда от някои проучвания, а по-често я използват като процес и средство за интервенция. С оглед на добро планиране на интервенция по посока на подобряване на участието или изпълнението на игри и игрови дейности, ерготерапевтите правят подробно и специфично изследване. Ще разгледаме специфични методи и средства за изследване и интервенция за подобряване на детската игра при деца с увреждания от гледна точка на ерготерапията.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В работата си с деца, игри използват всички педагогически и помагачи професии. Основна цел на всички тях е постигане на оптимално детско развитие, а игрите са много важен компонент от тази цел. Те изпълват най-голяма част от ежедневието на децата, като се включват с най-голяма мотивация. Това е така поради естественият характер на играта като дейност. Тя развива социалното поведение и всички умения (двигателни, сензорни, когнитивни, перцептивни, езикови, емоционални и др.).

Играта е полезна за здравословното детско развитие, учене, творчество и социално и емоционално благополучие, (Ginsburg, 2007). Играта е от важно значение и за емоционалното развитие, защото чрез нея детето се учи да регулира емоциите си, (Велева, 2013).

За да е ефективна работата на ерготерапевта по отношение на игровите затруднения, се прави задълбочено индивидуално изследване и на база на получени и интерпретирани

⁷ The research paper was presented on October 28, 2022, at the Health Promotion Section of the 2022 Online Scientific Conference co-organized by University of Ruse and Union of Scientists - Ruse. Its title in Bulgarian is: „ЕРГОТЕРАПЕВТИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ И ИНТЕРВЕНЦИЯ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА УЧАСТИЕТО В ИГРИ НА ДЕЦА С УВРЕЖДАНЯ“.

резултати, планираме и осъществяваме интервенция за подобряване на тези затруднения.

Ерготерапевтично изследване на играта

Процесът на изследване започва още със заявката за ерготерапевтични услуги. Той има за цел събиране и интерпретиране на информация, оценка на междинния напредък, както и за оценка на постигнатите резултати.

Ерготерапевтите фокусират вниманието си върху два основни аспекта на играта:

- От една страна играта е основна дейност и ако детето не участва или се затруднява в игрите, то тя е обект на последваща интервенция
- и от друга страна, тя се използва като терапевтично средство и процес за постигане на подобрение в другите сфери на дейности – самообслужване и училищни дейности.

Изследването ни е базирано на способностите, а не на уврежданията на детето и затова повечето средства за оценка оценяват именно как може да играе детето. Според Mulligan, 2003, при оценката на играта на детето е важно да се идентифицират и документират:

- какви са предпочитанията на детето за игра,
- как детето използва материалите за игра,
- социалното поведение на детето по време на игрови взаимодействия
- и емоционалните и психосоциални прояви на играта.

В проучванията на Bundy, 2005 (по Besio et al., 2018) са описани и други важни аспекти, които трябва да се имат предвид при изследване на играта на детето: подходът на детето към играта, предпочитаните игрови дейности, уменията, ролята на околната среда и самото изпълнение на игровите дейности.

Комплексният подход за изследване, който включва интервю, наблюдение и инструменти за оценка, ще даде най-пълна картина за потребностите на детето по отношение на затруднения в игрите или изоставане в неговото развитие.

В *интервюто* с родител или обгрижващ ерготерапевтът търси информация за това как детето прекарва своето ежедневие и кои игри са част от него. Според възрастта и нарушенията ще се насочим дали то участва и как в подходящи и интересни за него игри, защото Конвенцията за правата на детето определя законното право на всяко дете "... на отход и почивка, на участие в игри и дейности за отмора, подходящи за възрастта му, и на свободно участие в културния живот и изкуствата." Специфично структурирано интервю представлява *Play History (PH) interview*, което има за цел да идентифицира опита на детето в различни игри, взаимодействия, средата и възможностите, които е имало през живота си. В същото време добавя и описание на способностите на детето по отношение на игрите.

Наблюдение на играта

В ерготерапията наблюдението е един от основните методи за изследване, защото пряко можем да видим какви са затрудненията и как се изпълняват дейностите. По отношение на играта доста от инструментите за оценка също са базирани на наблюдение, но можем да съберем и достатъчно предварителни данни от не- или структурирано наблюдение по време на игри. Важно е те да се случват в естествена среда и неконтролирани от възрастните, защото един от важните критерии за определяне на една дейност като игра, а не като педагогическо/терапевтично въздействие, е да е избрана и контролирана от детето.

Инструменти за изследване

За по-подробно и задълбочено изследване на проблемите по отношение на игрите се използват редица стандартизирани оценки. Тяхната насоченост е различна – върху участието в игри, интересите на детето, уменията му, средата в която се случват и т.н. По международен проект (COST Action TD1309 „LUDI – Play for Children with Disabilities“) изследователи публикуват редица материали за играта на деца с увреждания, като правят и съществен преглед на съществуващите инструменти за оценка, (<https://www.ludi-network.eu>).

Ние ще разгледаме най-често използваните в ерготерапията, които спомагат за планиране на интервенция за подпомагане на участието и самото изпълнение на игри. (табл. 1) Някои от тях са специфични за ерготерапията, а други се използват и от други специалисти.

Таблица 1. Инструменти за изследване на детската игра

<i>Инструмент за оценка</i>	<i>Кратко описание</i>
<i>Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE)</i>	CAPE е въпросник за самоотчитане и може да се използва заедно с PAC или самостоятелно. Служи за Идентифициране на петте измерения на участието (разнообразие – интензивност – с кого – къде – степен на удоволствие) за всяка развлекателна и игрова дейност, извършена от детето през последните 4 месеца.
<i>Preferences for Activities of Children (PAC)</i>	Детето разглежда рисунки на деца, изпълняващи 55 различни дейности, разделени на пет вида: развлекателни, активни физически, социални, базирани на умения и самоусъвършенстване.
<i>Pediatric Interests Profiles (PIP)</i>	Въпросници за самоотчитане относно интереси към играта и участие в разнообразие от игри и развлекателни дейности. На детето се задават въпроси колко често, защо, колко добре и с кого се извършват специфични дейности чрез списъци или снимки на игра/развлекателни дейности чрез ограждане на отговорите.
<i>Test of Playfulness (ToP)</i>	Инструмент за наблюдение на детската игра и игричивост, дефинирана от четири различни елемента: вътрешна мотивация; вътрешен контрол; откъсване от реалността; рамкиране (способност за четене и даване на сигнали при игрови взаимодействия).
<i>Test of Environmental Supportiveness (TOES)</i>	Инструмент за наблюдение, разработен за оценка на степента на подкрепа от околната среда за мотивацията на детето да играе. Той измерва както влиянието на човешки фактори (напр. поведение на възрастни или връстници) и фактори, свързани с контекста на играта (напр. обекти, пространство, безопасност, сензорна стимулация в средата)
<i>Revised Knox Preschool Play scale (RKPPS)</i>	Инструмент за оценка чрез наблюдение, насочен към предоставяне на развитие описание на типично поведение при игра. Елементите са групирани в четири измерения и 12 категории поведение при игра: управление на пространството; управление на материалите (манипулация, конструкция, цел и внимание); символичен и участие.
<i>Child Initiated Pretend Play Assessment (ChIPPA)</i>	Оценява нивото на сложност и самоорганизация на детето в игри с преструване. Децата се наблюдават да играят с играчки и други материали за игра.
<i>Play Assessment Scale (PAS)</i>	Скалата е съставена от 45 елемента, които са подредени в последователност на развитието; тя е организирана в осем възрастови групи и комплекти играчки, така че се предлагат и оценяват само част от елементите за всяко дете.

Ерготерапевтични стратегии за подобряване на играта на деца с увреждания

След интерпретиране на резултатите от изследването, ерготерапевтът има за цел да определи подходящи стратегии в зависимост от установените проблеми с игрите, които може да са – неподкрепяща и неподходяща среда; недоразвити или нарушени способности; неподходящи за възраст и функционално състояние игри.

Включването на игри в терапевтичните сесии е задължителен елемент и има за цел както да се използват за придобиване на умения, така и да се развият самите игри като дейности. Двата основни метода, които се използват е играта да е средство за постигане на цели, а другият тя самата да е цел на интервенцията. Lynch et al., 2017 правят проучване сред ерготерапевти от три държави по отношение на начина на използване на играта в тяхната практика. Повечето от анкетиранияте съобщават, че използват играта като средство за постигане на цел (Ирландия: 61,5%; Швеция: 54,1%; Швейцария: 66,8%). За Швеция играта е включена като наградата в 29,7%. По-малко от 10% от анкетиранияте във всяка страна използват играта като цел (Ирландия: 7,7%; Швеция: 8,1%; Швейцария: 9,6%). Всички обаче акцентират върху концепцията за играта като основно занимание на детето и начин за установяване на контакт с децата. Играта също се идентифицира като начин да мотивират децата да правят неща, които понякога се смятат за скучни.

По своята същност играта е жизненоважна за здравословното и емоционално състояние на всяко дете, осигурява оптимално детско развитие и възможности за социализация и приобщаване. Именно за това основната ни цел е да осигурим и предоставяме възможности за игра на всички деца с увреждания, като част от тяхното ежедневие, развитие и рехабилитация. Затрудненията на децата с различни увреждания се свеждат до няколко основни аспекта.

При деца с двигателни увреждания най-честите са:

- невъзможна, неподходяща или неудобна поза за игра;
- липсващи или затруднени активни движения за изследване на средата и включване в активни двигателни игри
- липсващ или неправилен захват и сръчност за игра с играчки и предмети

Съответно стратегиите ще включват осигуряване и стимулиране на правилна поза чрез позициониране и избор на подходяща игра за тази поза; използване на помощни средства или физическа помощ при придвижване и преместване в пространството, както и развиване или компенсиране на захват и фина моторика, (Фиг. 1).

Фигура 1. Стратегии за улесняване на играта чрез осигуряване на помощни средства

Адаптиране и модифициране на игри и играчки са специфични стратегии в ерготерапията, като те могат да са както за индивидуално дете, така и за масова употреба. Най-често това включва уголемяване на местата за захват и манипулиране, промяна в размер на използваните материали, добавяне на части към играчките за по-лесен захват, поставяне на стрелки или ярки цветове и др. Нискотехнологични помощни средства могат да се използват за по-лесен контрол върху някои функции на играчките, като например голям бутон за включване или контрол. С развитието на технологиите все повече се използват смарт устройства и виртуална реалност.

При деца с когнитивни нарушения, изоставане в развитието и аутизъм, затрудненията произтичат от неразбиране на игрите и функциите на играчките, както и използването им по стереотипен начин, а поради затрудненията в социалните взаимоотношения и говор правят играта с другите деца трудна. Ерготерапевтът следва да стимулира участие в различни игри, да осигури предвидимост, да дава повече време за реакция, да използва средства за допълваща комуникация при необходимост. При проблеми със сензорната интеграция освен подготвителните дейности в зала за сензорна интеграция, ерготерапевтите използват игри, играчки и игрови дейности с подходящите за детето сензорни стимули и спазване на сензорна диета. Поради нарушения в символичните и ролеви игри, те следва да са цел в терапевтичните сесии, (González-Sala, 2021).

Осигуряване на игри на открито и с деца с нормално развитие също е от голямо значение за детското здраве и благополучие. Адаптиране и обезопасяване на детски площадки и игри на открито, както и промяна в нагласите в социалната среда са основните стратегии в областта на ерготерапията. Изграждането им следва да покрива потребности не само като безопасност, но и да са подходящи за деца с физически, сензорни и интелектуални затруднения. Те биха осигурили приобщаване и социално включване, както и незаменяемо време прекарано със семейството и връстниците им.

Следва да отбележим, че играта може да е недоразвита или затруднена заради ограничения във способностите, но този процес е двустранен, защото депривацията от игри всъщност води до изоставане в развитието във всички негови аспекти, (Parham&Fazio, 2008). От това следва да търсим всяка възможност да улесним, стимулираме и подобрим участието и изпълнението на игри за деца с различни увреждания. Игрите ги подготвят чрез по-забавни и лесни занимания за дейностите, които им предстоят като младежи и възрастни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За успешната практика на ерготерапевта с деца с увреждания, познаването на играта като феномен и част от детското развитие е от ключово значение. Американската асоциация на ерготерапевтите (АОТА) публикува през 2008 год. становище за играта със следните препоръки: “ерготерапевтите да подкрепят, подобряват и защитават правото на децата да играят като индивиди и като членове на техните семейства, групи връстници и общности чрез популяризиране признаване на решаващата роля на играта в развитието на децата, здраве и благополучие; да развиват и възстановяват детските умения, необходими за участие в игра; адаптиране на игрови материали, предмети, и среда за улесняване на оптимални изживявания при игра; и застъпничество за безопасна, приобщаваща среда за игра, които са достъпни“

REFERENCES

- АОТА's Societal Statement on Play, The American Journal of Occupational Therapy, (2008), Vol. 62(6), 707–708. <https://research.aota.org/ajot/article-abstract/62/6/707/5250/AOTA-s-Societal-Statement-on-Play?redirectedFrom=fulltext>
- Besio, S., Bulgarelli D. & Stancheva-Popkostadinova V. (2018), *Evaluation of childrens' play*. Sciendo, De Gruyter, ISBN: 978-3-11-061057-4, <https://www.ludi-network.eu>
- Bundy, A. C. (2005). Measuring play performance. In: M. Law, W. Dunn & C. Baum (Eds.), *Measuring occupational performance: Supporting best practice in occupational therapy*, 2nd ed. (pp. 129–151). Thorofare, NJ: SLACK Incorporated.
- Case-Smith, J. & O'Brien J. (2010). *Occupational Therapy for Children*. 6th ed. Maryland Heights Mo: Mosby/Elsevier, ISBN: 9780323056588
- González-Sala, F., Gómez-Marí I, Tárraga-Mínguez R., Vicente-Carvajal A, Pastor-Cerezuela G. (2021), *Symbolic Play among Children with Autism Spectrum Disorder: A Scoping Review*. Children (Basel);8(9):801. doi: 10.3390/children8090801.
- Lynch et al. (2017), *The state of play in children's occupational therapy: A comparison*

between Ireland, Sweden and Switzerland, BJOT 1–9

Moore, A. & Lynch, H. (2018), *Play and play occupation: a survey of paediatric occupational therapy practice in Ireland*, Irish Journal of Occupational Therapy, Vol. 46 No. 1, 59-72

Mulligan, S. (2003). *Occupational Therapy Evaluation for Children: A Pocket Guide*. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins

Parham, L., L. Fazio. (2008), *Play in Occupational Therapy for Children*. 2nd ed. St. Louis Mo: Mosby Elsevier, ISBN: 9780323029544

Veleva, A. (2013), Pedagogics of play, MEDIA TEH- Pleven (**Оригинално заглавие: Велева, А. (2013). Педагогика на играта – Плевен: МЕДИАТЕХ**)